

نوآوری‌های سیاسی امام خمینی (س)

دکتر علی داستانی بیرگی

معاونت پژوهشی

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

۱۴۰۱

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید آن کلاً یا جزئاً، به هر شکل اعم از چاپ، فتوکپی، اسکن، صوت، تصویر یا انتشار الکترونیک بدون اجازه مکتوب از ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
	فصل اول: کلیات
۴	مقدمه
۸	مفهوم نوآوری
۱۲	پیشینه پژوهش
	فصل دوم: چارچوب مفهومی
۱۸	کونتین اسکینر
۱۸	مکتب کمبریج
۱۹	روش اسکینر
۲۰	روش شناسی قرائت متنی
۲۰	اسطوره آموزه یا دکترین
۲۰	اسطوره انسجام
۲۱	اسطوره تحریف یا کوته بینی
۲۱	روش شناسی قرائت زمینه ای
۲۴	بعد تاریخی امام خمینی
۲۶	جمع بندی
	فصل سوم: فقه پویا و کارآمد، قلمرو نوآوری امام خمینی
۲۸	مقدمه
۲۹	اسلام جامع از نگاه امام
۳۲	مفهوم فقه
۳۲	روش شناسی امام در فقه و اصول
۳۳	احیاء گری دینی و اصلاح گری اجتماعی
۳۳	نگاه ویژه امام به غنای فقه شیعی
۳۵	فقه پویا و انتظار از مجتهدین
۳۶	اسلام و مدیریت جامعه
۳۶	ارتباط دین (اسلام) و انسان
۳۷	فقیه جامع الشرایط برای فقه پویا
۴۲	نوآوری در مدیریت
۴۴	ویژگی های فقه حکومتی

فصل چهارم: زمینه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی نوآوری امام خمینی

- ۴۴ دوران شکل‌گیری شخصیت، اندیشه و عملکرد سیاسی اجتماعی امام خمینی
- ۴۵ حکومت مرکزی و قدرت‌های محلی
- ۴۵ وضعیت اجتماعی سیاسی خمین
- ۴۶ دوران تحصیلات اولیه
- ۴۸ نهضت مشروطه
- ۵۰ جنگ‌های جهانی اول و دوم
- ۵۰ کودتای ۲۹ اسفند ۱۲۹۹
- ۵۱ سیاست‌های فرهنگ‌ستیزی و مذهب‌زدایی رضاشاه
- ۵۱ مخالفت با اسلام و ایجاد باستان‌گرایی
- ۵۲ تشدید فشار بر حوزه علمیه
- ۵۳ تغییر لباس و کشف حجاب
- ۵۳ مبارزه با شعائر دینی
- ۵۵ مشروعیت رژیم رضا شاه
- ۵۶ تأسیس حوزه علمیه قم و نقش جدید این شهر در معادلات سیاسی
- ۵۷ مهاجرت علمای اصفهان به قم در سال ۱۳۰۶
- ۵۸ قضیه شیخ محمد تقی باقری در سال ۱۳۰۷
- ۵۸ اساتید امام
- ۵۹ میرزا جواد ملکی تبریزی
- ۵۹ حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی
- ۶۰ محمد علی شاه‌آبادی
- ۶۲ دوستان امام
- ۶۲ درس اخلاق
- ۶۳ امام و مدرس
- ۶۴ حضور در مجلس شورای ملی به عنوان تماشاچی
- ۶۴ امام و تهاجم جدید نظری و فکری به مبانی و تاریخ اسلام و تشیع در ایران
- ۶۴ امام و کاشانی
- ۶۴ امام و مبارزه
- ۶۷ امام و استعمار
- ۶۷ محورهای اندیشه سیاسی امام خمینی
- ۶۸ پیداری و خودباوری

۶۹	از خودیگانگی
۶۹	تبیین حکومت اسلامی (ولایت فقیه)
۷۰	نفی سلطنت
۷۰	آگاهی از جایگاه و مقام مرجعیت در فرهنگ شیعه
۷۱	نقد مشروطه
۷۱	عقل و عقلانیت در مقابله با تحجر و افراط
۷۱	ایمان به آزادی
۷۲	محوری بودن مردم
۷۳	وحدت و اهمیت آن
۷۴	ملازمه دین و دولت
۷۷	اهمیت فرهنگ و کار فرهنگی
۷۸	ویژگی های منحصر به فرد امام
۷۹	فهم و درک عمیق از اسلام
۸۰	باور به نسل جوان
۸۱	شجاعت و توکل به خدا
۸۳	مسئولیت پذیری
۸۴	کار را برای خدا انجام دادن
۸۵	درک زمانه و مشکلات پیش رو
۸۵	مردم شناسی و مردم باوری
۸۵	جامعیت علمی و عملی
۸۵	خلقیات فکری
۸۶	در متن جامعه قرار گرفتن
۸۷	ویژگی خاص امام در میان رهبران جهان
۸۷	دوران غیبت و غربت دین در جهان (رابطه دین و سیاست)
۸۸	حزب توده
۸۸	نظریه دین افیون توده ها
۸۹	تر «روحانیت نباید در سیاست دخالت کند»
۹۰	جوسازی علیه مذهب در دانشگاه ها
۹۱	استبداد سلطنتی، جزم اندیشی دینی و استعمار
۹۳	امام به عنوان شخصیتی نوآور از نگاه شخصیت ها و نخبگان علمی
۹۳	نوآوری و احیاءگری در دین

بیشگفتار

وقتی صفحات تاریخ را ورق می‌زنیم قیام‌هایی را می‌بینیم که پدید آورندگان آن اندیشمندان مسلمان با هدف اصلاح و تغییر و نوگرایی بوده‌اند و هرچه بیشتر آنها را مطالعه می‌کنیم، درمی‌یابیم که نهضت مردمی ایران به رهبری امام خمینی از نوع دیگری است که بر همه آنها پرتو می‌افکند و در رأس این هرم قرار دارد. برجستگی قیام امام بیشتر از این جهت است که ایشان قانون اصلاحی و نوآورانه را وارد قیام خود نمودند و تلاش کردند قانون و برنامه اسلام را به عنوان طرح و برنامه‌ای پویا و زنده جاری و ساری سازند تا از رهاورد آن، اسلام سیاسی، در عرصه معادلات سیاسی جهانی و منطقه‌ای حضوری فعال، پویا و تأثیر گذار داشته باشد.

با اینکه پژوهش‌های گوناگونی در حوزه اندیشه امام خمینی و انقلاب اسلامی انجام شده است، اما هیچ کدام از این پژوهش‌ها نتوانسته به طور کامل و واقع، بازتابی از امام و انقلاب را به تصویر بکشد و به صورتی جامع معرفی نماید، همه محققان مبهوت عظمت، پیچیدگی، سادگی و عمق افکار و جامعیت اندیشه‌های بلند امام بوده و هستند، این کتاب درصدد است که امام را از دیدگاه اندیشه‌های نوگرایانه و احیاگرانه که در نوع خود بی نظیر، پویا و راهگشاست، مورد کنکاش قرار دهد تا از این منظر، دریچه‌ای از آرا و اندیشه‌های ایشان را به روی نسل امروز باز کند و تلنگری به جامعه، به ویژه جامعه علمی و فرهنگی کشور و دست اندرکاران بزند تا زمینه‌های لازم برای توجه بیشتر و بهره‌گیری وافر از منظومه فکری امام و نگاه جامع و حداکثری ایشان از اسلام فراهم گردد.

واقعیت این است که طرح امام، طرحی جامع و مانع و همه جانبه‌نگرست که تمام واقعیت‌های اجتماعی و سیاسی و ... را به طور ریشه‌ای و اساسی در برمی‌گیرد و تمام اهداف آن در جهت استحکام و استقرار اسلام ناب، جامع، متمدن و مرفقی است. ایشان در این باره می‌گوید:

اسلام یک دین مرفقی و دموکراسی به معنای واقعی است... احکام اسلام احکامی است که بسیار مرفقی است و متضمن آزادیها و استقلال و ترقیات (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۵: ۳۵۳).

امام از طرح خود به عنوان طرح جامع انسانی نام می‌برد:

نهضت ایران تنها مختص ایران نبوده بلکه نهضت مستضعفین علیه مستکبرین، و در جهت حمایت از تمام کسانی [است] که به انسانیت و حقوق بشر احترام قائل هستند و همچنان ادامه خواهد داشت (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۶: ۵۳۲).

امام هیچ گاه ادعا نکرد که فکر و ایده جدیدی را ابداع کرده، بلکه ایشان غبار غفلت و نادانی را از هویت اسلامی زدود و آن را احیا و متناسب با مقتضیات زمان مطرح نمود و تنها کسی بود که در میان فقها و سیاست‌مداران بدین امر مبادرت ورزید و از احکام قرآن و سنت، احکام جدید و به روز استنباط کرد، به طوری که اسلام و قرآن را به جهان و جهانیان شناساند. ایشان با نوآوری، اجتهاد پویا، تجدید و احیای گری، اسلام را طوری معرفی کرد که تمام جوانب فکری، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی ... را در برمی گرفت، باید به جرئت ادعا داشت که موضوع و طرح ایشان تعریفی نو از اسلام بود که در آن نه تفریط بود و نه افراط، امام هرگز نوگرایی را نقطه مقابل اجتهاد نمی‌داند. بلکه با نوآوری و اندیشه پویا، اسلام را وارد مرحله جدیدی از اندیشه و معرفت کرده است.

امام فقه سیاسی شیعه را به عنوان غنی‌ترین فقه معرفی کرد و دایره فقاها را از فرد به اجتماع گسترش داد که کمتر در بین حوزه‌های علمیه و مجتهدان گذشته و معاصر ایشان بروز کرد، از بارزترین نظریات ایشان، بحث فقهی، یعنی نظریه سیاسی ولایت فقیه بود که این دیدگاه واقعاً در رأس موضوعات سیاسی و اجتماعی در جامعه اسلامی قرار گرفت و در واقع به مثابه ادامه خط رسالت و ائمه^(ع) در عصر غیبت جایگاه مهمی پیدا کرد و آن را در شکل و قالب جمهوری اسلامی معرفی کرد. نگاه فقهی امام، بر حوزه‌های علمیه تلنگر بسیار مؤثری وارد کرد و نگاه‌های تنگ نظران و ضیق را تغییر داد و آنها را از خواب چند صد ساله بیدار کرد، البته همین امر خود در میان حوزه‌ها و روحانیون، مخالفان بسیار پیدا کرده بود و سیاست را امری جداگانه از دیانت دانسته و فقاها را موضوعی فردی می‌پنداشتند.

در پایان، ذکر این نکته ضرورت دارد که کتاب حاضر، حاصل پژوهش‌های مربوط به دکترای نگارنده است. این کار با راهنمایی اساتید محترم آقایان دکتر مسعود جعفری‌نژاد، دکتر بشیر اسماعیلی، دکتر سیدرضا شاکری و حجت الاسلام والمسلمین آقای حسین مستوفی که راهنمایی‌های ارزشمندی ارائه نمودند، به سرانجام رسیده است. لازم می‌دانم از مساعدت و همکاری مسئولان محترم پژوهشگاه امام خمینی^(س) و انقلاب اسلامی، به خصوص دکتر عظیمی، معاون محترم پژوهشی پیشین و آقای حسینی، مسئول محترم انتشارات پژوهشگاه و همچنین سرکار خانم سلیمانی و خانم شیرخان‌زاده که زمینه انتشار این اثر را فراهم نمودند تشکر و قدردانی نمایم.